

9. Kaupunginarkisto

Henkilökunta. Kaupunginarkistonhoitajana oli edelleen filosofian maisteri R. Rosén, arkistonhoitajina filosofian maisterit V. Mattila ja S. Möller, toimistonhoitajana neiti A. Soura ja vahtimestarina herra E. Parkkali. Kaupunginvaltuuston myönnettyä tarvittavan määrärahan määrättiin tammikuun 1 p:stä lähtien tilapäiseksi amanuenssiksi filosofian maisteri S. Lindstedt, aluksi ainoastaan ensimmäisen vuosipuoliskon ajaksi, mutta kaupunginhallituksen suostumuksella tätä virkamääräystä sittemmin jatkettiin kertomusvuoden loppuun saakka. Kesälomasijaisena oli kesäkuun 1 p:n ja elokuun 31 p:n välisenä aikana ylioppilas Y. Kihlberg ja tilapäisenä apulaisena heinäkuun 1 p:stä elokuun 31 p:ään ylioppilas M. Salonen. TempPELLIAUKION arkistovaraston lämmittämisestä huolehti vahtimestarin kesäloman aikana rouva A. Välimäki. Kaupunginarkistonhoitaja Rosénin ollessa tammikuun 31 p:stä helmikuun 12 p:ään virkavapaana tieteellisiä töitä varten samoin kuin hänen ollessaan kesäkuun 22 p:stä heinäkuun 4 p:ään sairauslomalla hänen sijaisenaan toimi arkistonhoitaja Mattila.

Toimisto- ja arkistotilat. Kuten edellisessä vuosikertomuksessa on mainittu, vuokrattiin v. 1952 ruotsalaisen kauppakorkeakoulun keväällä 1953 valmistuvaksi lasketun uudisrakennuksen Runeberginkadun puoleisesta osasta kaupunginarkistoa varten toimistotilaa 100 m² ja saman talon kellarikerroksesta varastotilaa 720 m². Jo ennenkuin nämä tilat huhtikuussa lopullisesti valmistuivat vastaanottokuntoon, oli niitä ryhdytty varustamaan hyllyillä. Arkiston muutto Sofiankadun varrelta uuteen toimipaikkaan suoritettiin huhti—toukokuun aikana. Sofiankadun 4:ssä oleva varastotila pysytettiin muuton jälkeenkin kaupunginarkiston hallinnassa kertomusvuoden loppuun saakka, koska sinne välttämättömän lajittelu- ja alkujärjestelyvaiheen ajaksi koottiin siihen saakka hajallaan eri puolilla kaupunkia olleet, kaupunginarkiston hoidettaviksi siirtyvät v:n 1952 olympiakisojen laajat arkistoainekset. Erottajan kalliosuojassa v:sta 1950 lähtien kaupunginarkistolle vuokrattuna olleesta pienehköstä arkistotilasta, jossa säilytettiin kaupunginarkiston ja kaupunginmuseon yhteisesti hoidettavana ollut Helsingin 400-vuotisjuhlien näyttelyaineisto, luovutettiin keväällä 1953 osa väestönsuojelutoimistolle, ja heinäkuun 9 p:nä siirrettiin näyttelyaineisto kokonaisuudessaan kaupunginmuseon hoidettavaksi. Näiden muutosten jälkeen kaupunginarkiston nimissä v:n 1954 alusta lähtien tulevat olemaan ainoastaan tilat Runeberginkadun talossa n:o 10 sekä TempPELLIAUKION kalliosuoja.

Muutto ruotsalaisen kauppakorkeakoulun uuteen taloon merkitsi huomattavaa edistysaskelta, joskin olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon maanalaisten tilojen soveltuvuus asiakirjojen säilytyspaikaksi. Haittoina on mainittava asiakirjojen kuljetuksen kannalta epämukava sisääntulokäytävien sijoitus sekä varastotilojen osittainen mataluus, joka vaikeuttaa sinänsä verraten laajan pinta-alan täysin tehoisaa käyttöä, hyvinä puolina sen sijaan uudenaikainen automaattinen palohälytysjärjestelmä ja käytännöllisesti järjestetty valaistus. Arkistoille vahingollista pölyttymistä pyrittiin uusissa oloissa menestyksellisesti vähentämään kyllästäväällä betonilattioita uudenaikaisella eristysaineella. Asiakirjojen tarkoituksenmukaista sijoit-

tamista helpotti huomattavasti varastojen sisustaminen helposti koottavilla ja siirrettävillä ns. Lundiahyllyillä. Toimistossa saattaa pinta-alan suppeus vastaisuudessa tuottaa vaikeuksia käsikirjaston laajetessa ja työpaikkoja useille samanaikaisesti työskenteleville tutkijoille järjestettäessä. Yleisenä huomautuksena on mainittava, että kaupunginarkisto ei muuton yhteydessä saanut paljoakaan lisätilaa, vaan että parannus lähinnä kohdistui tilojen laadun parantamiseen ja siihen, että arkisto vapautui huolehtimasta eräiden sille kuulumattomien asiakirjojen ja painotuotteiden hoidosta. Kun kysymys lisätilojen saamisesta siten yhä oli ajankohtainen, neuvotteli kaupunginarkisto mm. mahdollisuuksista saada käyttöönsä osan suunnitteilla olevan, Helsinginkadun varrelle rakennettavan käsityönopettajaopiston talon maanalaisista huonetiloista, jonne olisi keskitettävissä mm. huoltoviraston kaupunginarkistolle luovuttamat laajat asiakirjasarjat.

Toiminta kunnallisena arkistokeskusviranomaisena

Esitykset ja lausunnot. Kunnalliseen arkistohallintoon kuuluvista, kaupunginarkiston antamista lausunnoista on mainittava seuraavat:

Kaupunginhallitukselle: tammikuun 5 ja 26 p:nä Helsingin kaupungin vaakunan käyttöä koskevasta herra U. Turusen anomuksesta; helmikuun 2 p:nä kouluhammasklinikan anomuksesta saada hävittää eräitä tilitositteiden jäljennöksiä; helmikuun 17 p:nä ja marraskuun 3 p:nä mahdollisuuksista sijoittaa työttömiä naisia kaupunginarkiston töihin; huhtikuun 15 p:nä muuton kautta vapautuvien varastotilojen vastaisesta käytöstä sekä olympiakisojen arkiston tilapäisestä sijoittamisesta Sofiankadun 4:ssä olevaan varastoon; toukokuun 18 p:nä tilapäisen amanuenssin virkamääräyksen jatkamisesta vuoden jälkipuoliskon ajaksi; kesäkuun 3 p:nä Erottajan kalliosuojassa olevan arkistovaraston ja sinne sijoitetun v:n 1950 näyttelyaineiston siirtämisestä kaupunginmuseon hallintaan; toukokuun 6 p:nä, elokuun 7 p:nä ja syyskuun 28 p:nä kaupunginarkiston siivouksen järjestämisestä ja vakinaisen siivoojantoinen perustamisesta;

kouluhammasklinikalle: maaliskuun 14 p:nä eräiden tilitositteiden jäljennöskappaleiden seulomisesta ja siinä huomioonotettavista seikoista;

rakennustoimiston talorakennusosastolle: kesäkuun 12 p:nä suunnitteilla olevan käsityönopettajaopiston maanalaisien tilojen käyttämisestä arkistojen säilytyspaikkana;

Ryhtylän koulukodin johtajalle: joulukuun 16 p:nä arkistojen luettelomisohjeiden tulkitsemisesta; sekä

Turun maistraatinarkistolle: kesäkuun 4 p:nä asiakirjojen luovutusreversaaleista.

Lisäksi kaupunginarkisto kaupunginhallituksen kehoituksesta antoi ohjeita Henry Nielsen oy:lle ja Liiketoimintajain keskusliitolle Helsingin vaakunan käyttämisestä eräissä erikoistapauksissa.

Tarkastukset ja neuvonta. Arkiston johtosäännön 11 §:n mukaisia tarkastuksia suoritettiin vuoden kuluessa maistraatin, rahatoimiston, kiinteistötoimiston asemakaavaosaston, suomenkielisten kansakoulujen johtokunnan, Lapinlahdenkadun 6:ssa toimivan kansakoulun, sähkölaitoksen ja satamalaitoksen arkistoissa. Tarpeen mukaan neuvoteltiin useiden virastojen ja laitosten edustajain kanssa arkistohoidollisista kysymyksistä ja erikoisesti vähemmän tarpeellisten asiakirjojen seulontaan liittyvistä ongelmista. Useissa eri paikoissa säilytettävät v:n 1952 olympiakisojen laajat asiakirja- ja painotuotekokoelmat tarkastettiin yksityiskohtaisesti vuoden alussa, ja sen jälkeen kun kisoja koskevaa, toukokuussa Sofiankadun 4:ään väliaikaisesti sijoitettua aineistoa oli ryhdytty lajittelemaan ja järjestämään kaupunginarkistoon kuulumattomin työvoimin, koetettiin tätä vaikeata työtä kiinteästi seurata antamalla sen suorittajille ohjeita ja neuvoja. Helsingin vaakunaa koskevista kysymyksistä jouduttiin useasti antamaan suullisia selvityksiä ja neuvoja.

Toiminta asiakirjavarikkona ja tutkimuslaitoksena

Asiakirjasirrot. Asiakirjoja luovuttivat vuoden kuluessa seuraavat virastot, laitokset ja yksityiset virkamiehet:

kaupunginhallitus; tilastotoimisto; kiinteistötoimiston asemakaava- ja talo-osastot; huoltovirasto; holhouslautakunta; suomenkielisten kansakoulujen kanslia; Lapinlahdenkadun kansakoulu; lastensuojeluviraston suojelukasvatus- sekä äitiysavustus- ja perhe-

lisätoimistot; sairaalain tilivirasto; Marian sairaalan lastenosasto; työnvälitystoimiston psykologinen osasto; sähkölaitos; kaupunginorkesteri; apulaiskaupunginjohtaja E. von Frenckell; kaupunginsihteeri E. Waronen; apulaiskaupunginsihteeri G. Brotherus; ja kansliasihteeri P.-E. Gustafs.

Lisäksi kaupunginarkistoon luovuttivat asiakirjoja: XV Olympia Helsinki 1952, arkkitehti B. Aminoff ja filosofian tohtori E. E. Suolahti. Rouva G. Stenfeldt lahjoitti eräitä muistelmia kansakoulutarkastaja V. Öhbergistä. Kaikkiaan uutta asiakirja-aineistoa kertyi n. 240 m.

Asiakirjojen mikrofilmaamista jatkettiin valokuvauttamalla historiallisesti ja käytännöllisesti tärkeitä, Helsingin vanhaa kaupunginalueetta ja liitosalueen entisiä kyliä esittäviä karttoja, etupäässä 1700-luvulta, sekä jakamattoman Helsingin seurakunnan henkilöluetteloja, pöytäkirjoja ym., osittain 1600-luvun lopulta 1800-luvun alkupuolelle. Kiinteistötoimiston asemakaavaosasto valokuvautti suurehkon määrän omaan arkistoonsa kuuluvia asemakaavakarttoja ja luetteloita ja siirsi filmit kaupunginarkistoon, ja eräitä muita virastoja ja laitoksia, joilla niinkään on hallussaan tärkeätä asiakirja- tai kartta-aineistoa, pyydettiin noudattamaan samanlaista menettelytapaa.

Toimiessaan Sofiakadun varrella kaupunginarkiston oli pakko vastaanottaa ja hoitaa sille kuulumattomia kaupunginvaltuuston painettujen esityslistojen ja asiakirjojen varastoja sekä osia rahatoimiston arkistosta 1930- ja 1940-luvuilta. Muuton yhteydessä nämä jätettiin vanhoihin säilytyspaikkoihinsa ja luovutettiin toisaalta painatus- ja hankintatoimiston, toisaalta rahatoimiston hoidettaviksi. Koska painettujen asiakirjojen varasto sisältää runsaasti sellaista aineistoa, joka voidaan haitatta hävittää, ryhtyi kaupunginarkisto painatus- ja hankintatoimiston päällikön pyynnöstä valmistamaan ehdotusta seulonταςuunnitelmaksi.

Inventointi-, järjestämis- ja luettelointityöt. Toimintavuosi 1953 kului varsin suuressa määrin kaupunginarkiston huoneistonvaihdoksen merkeissä. Samaan aikaan kuin oli valvottava uusien arkistotilojen valmistamista ja suunniteltava niihin siirrettävien asiakirjasarjojen tarkoituksenmukaista sijoittamista, oli toisaalta huolehdittava siitä, että arkisto muuton aikanakin voi huolehtia tutkijain ja muiden tietojen tarvitsijain toivomusten täyttämistä. Muutto, joka lienee lajiaan suurimpia mitä Helsingissä on suoritettu ja johon liittyi eräitä tasoitussiirtoja Tempeliaukion varastoon, kesti noin kuukauden ajan ja sujui kaiken puolin hyvin. Suorituksen arvoa osoittaa omalta osaltaan se, että muutto tuli lähes 30 % halvemmaksi kuin kolmen jokseenkin yhtäpitävän ennakkoarvioinnin nojalla oli laskettu. Muuton jälkeen toimitettiin siirrettyjen asiakirjojen yleinen inventointi ja järjestäminen, minkä lisäksi kaupunginkanslian ja työvelvollisuusviranomaisten laajat kortistot sijoitettiin uusiin tarkoituksenmukaisiin laatikkoihin.

Kaikki vuoden kuluessa vastaanotetut leveranssit tarkastettiin ja sijoitettiin paikoilleen luovutusluetteloiden mukaan.

Seuraavat asiakirjat järjestettiin ja luettelointiin: I ja II kaupunginvoudin konttorien arkistot; sähkölaitoksen virrankulutuskortisto; kiinteistötoimiston maatalousosaston arkisto; lastensuojeluviraston suojelukasvatustoimiston asiakirjavihot; sekä maistraatin vanha »Avgjorda akter»-niminen sarja. Maistraatin 1740-luvun pöytäkirjojen varustamista hakemistoilla jatkettiin, samoin maistraatin saapuneiden kirjeiden, teollisuus- ja käsityöläistilastojen sekä eräiden laatunsa vuoksi tärkeiden henkikirjoitusilmoitusten järjestämistä ja kansioittamista. V:n 1818—50 konkurssi asioiden kortittaminen pantiin alulle, samoin laajan E. Ehrströmin yksityisarkiston järjestäminen.

Käsikirjasto. Kirjaston järjestämistä ja luettelointia samoin kuin Helsinki-bibliografian laatimista jatkettiin muiden töiden sen salliessa. Muuton jälkeen kirjasto ryhmiteltiin uudelleen ja osa kirjavaroista sijoitettiin pohjakerroksen arkistovarastoon. Painotuotteita lahjoittivat vuoden varrella: Riksarkivet, Tukholma; v:n 1951 historiantutkijainkokouksen sihteeri; kirjastonhoitaja H. Grönroos; Suomalainen tiedeakatemia; Universitetsbiblioteket, Lund; varatuomari E. Tulenheimo; arkistonhoitaja S. Möller; kaupunginarkistonhoitaja R. Rosén; Stadsarkivet, Tukholma; Helsingin toinen lyseo; Suomen historiallinen seura; Helsingfors folkskollärare- och lärarinneförening; Suomen sukututkimusseura; Oy. Perkko Ab.; ja kunnallisneuvos G. Pätynen. Kaikkiaan kirjasto karttui 198 niteellä, johon määrään ei kuitenkaan sisälly v:n 1953 päättyessä presidentti K. J. Ståhlbergin perikunnalta ostettu, etupäässä historiallinen ja yhteiskuntatieteellinen kirjallisuus.

Kirjeenvaihto ja arkiston käyttö. Saapuneita kirjeitä diarioitiin 144 (v. 1952 144) ja lähteneitä 87 (80). Jäljennöksiä, todistuksia ja kirjallisia selvityksiä annettiin 132 (117). Puhelimitse hoidetuista lukuisista tiedusteluista ja selvityksistä ei pidetty luetteloja. Tutkijakäyntejä merkittiin toimistossa 131 (141) ja Tempeliaukion arkistovarastossa 160 (175). Laajemmille piireille ei muuton vuoksi v:n 1953 aikana järjestetty tutustumiskäyntejä, mutta sen sijaan useat arkisto- ja kirjastovirkamiehet sekä muut asianharrastajat kävivät uusiin arkistotiloihin sekä erikoisesti uuteen hyllyjärjestelmään perehtymässä. Asiakirjoja lainattiin eri virastoille 39 (44) yksikköä sekä lisäksi 1 174 kpl eri kortistoihin kuuluvia kortteja. Käsikirjastosta annettiin lainaksi eri virastoille lyhyeksi määräajaksi niiden tarvitsemaa ammattikirjallisuutta.

Tulot ja menot. Kaupunginarkiston kertomusvuoden tulot käsittivät annetuista todistuksista ym. kertyneiden lunastusmaksujen, yhteensä 3 250 mk:n (2 980 mk), lisäksi revisiotoimiston luvalla romuna myydyistä metallihyllyistä saadun 4 800 mk:n suuruisen tuloerän. Arkiston menot, tilitysvuokrat mukaanluettuina, olivat 7 861 372 mk (4 814 091 mk), aiheutuen huomattava lisäys etupäässä vuokramenojen noususta. Lisäksi arkiston tarpeisiin kertomusvuoden kuluessa myönnettiin yleisistä kalustonhankintamäärärahoista 2 326 828 mk kokonaan uuden hyllystön ja eräiden pienempien kalustoesineiden ostoon sekä kaupunginhallituksen yleisistä käyttövaroista 205 757 mk muuttokustannuksiin, 80 400 mk kuljetuslaatikoiden hankkimiseen ja 40 000 mk uuden arkistovaraston lattiainkyllästystyöhön.
